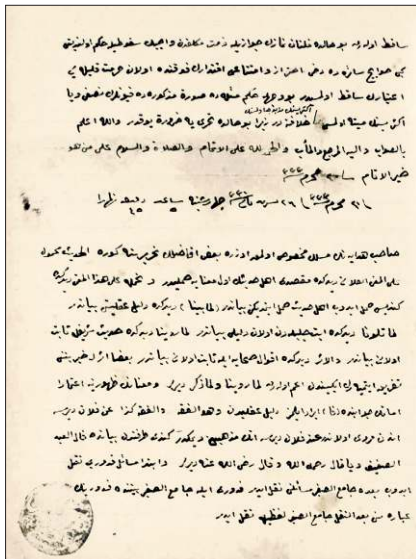

alınmış olup İslâm hukukunun evlenme ve boşanmayla ilgili hükümlerinin İbn Âbidîn'in *Reddû'l-Muhtâr'ı* esas alınarak açıklandığı bir çalışmadır. **8. Vesiletü'l-felâh.** İlmihal konularının ele alındığı eserin her bölümü ayrı ayrı ve 1'den başlayan sayfa numaralarıyla basılmıştır (İstanbul 1328 [*Vesiletü'l-felâh*, Akâid], 1328 [Kitâbü't-Tahâre], 1328 [Kitâbü's-Salât], 1329 [Kitâbü'z-Zekât], 1329 [Kitâbü's-Savm], 1329 [Kitâbü'l-Hac]). **9. Medhal-i Fıkıh.** Dârülfünun Ulûm-i Âliye-i Dîniyye Şubesi öğrencileri için yazılmıştır (İstanbul 1329). **10. Makâsıd-i Münciye fî siyeri fahri'n-nübüvve.** Hz. Peygamber'in hayatına dair beş ciltlik bir eserdir (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 4052-4056). **11. Keşf-i Bâl.** Müellif adının zikredilmediği Türkçe *İlmihâl-i Şağır* adlı kitabın karışık metotla yapılmış bir şerhidir (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 4041). **12. Kitâbü'l-İbâdât.** Yine Dârülfünun talebeleri için ders notu olarak yazılmıştır (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3968).

Osmanlılar'ın son döneminde çok sayıda Süleyman Sırrı veya Sırrı adlı müellif bulunduğu bunların birbirine karıştırıldığı görülmektedir. Meselâ *Mantık* (İstanbul 1310), *Nahv-i Arabî* (İstanbul 1320), *Fezleke-i Sarf-ı Arabî* (İstanbul 1323) adlı eserler de başka Süleyman Sırrı'lara aittir. Müellifin tercüme-i hâl varakasında

Süleyman Sırrı'nın *Îzâhu'l-Hidâye* adlı eserinin ferâğ kaydının bulunduğu sayfa (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3962, s. 5308)

akaide dair olduğunu söylediği *Câmi'u'l-ahvâl* adlı eserine ulaşılamamıştır.

Tercüme. 1. Tâcü'l-mefârik fî îzâhi'l-Meşârik. Râdiyyüddin es-Sâgânî'nin *Meşâriku'l-envârî'n-nebeviyye* adlı eserinin izahlı tercümesidir (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3907). **2. İzâhu'l-Eşbâh.** Zeynüddin İbn Nuceym'in *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir*'inin beş cilt halindeki açıklama çevirisidir (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3963-3967). Eserin başından bir kısmı basılmıştır (İstanbul 1326). **3. İzâhu'l-Hidâye.** Burhâneddin el-Merginânî'nin *el-Hidâye*'sinin izahlı tercümesidir. Müellif tarafından sekiz cilt olarak tasarlanan eser, yirmi altı defterden meydana geldiği için kütüphane kaydında yirmi altı cilt olarak gösterilmiş ve her üç ya da dört defter bir arada ciltlenmiştir (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3955-3962, devamında sayfa numarası konulmadan kitabın toplu fihristi verilmiştir). Bu eserin de sadece "Kitâbü't-Tahâre" kısmı basılmıştır (İstanbul 1330).

BİBLİYOGRAFYA :

İstanbul Müftülüğü Şer'iyye Sicilleri Arşivi, *Sicill-i Ahvâl Dosyası*, nr. 3428; BA, DH.SAİD, nr. 72/107-108 (resmî biyografisi); BA, MF.MKT, nr. 265/20 (1312), 273/8 (1313), 383/10 (1315), 457/44 (1315), 693/13 (1321), 762/67 (1321), 984/70 (1324), 1163/53 (1328), 1193/54 (1332); BA, ŞD ML.NF 3072/44 (1328); BA, Y.MTV, nr. 124/43 (1313), 171/90 (1315); BA, İ.TAL, nr. 82/55 (1313), 428/8 (1325); BA, BEO, nr. 1921/144059 (1320), 3040/227928 (1325), 3121/234056 (1325), 4480/335951 (1335); Süleyman Sırrı, *İcâzetnâme* (Öğrencisi Delvinevî Gündoğuzâde Mustafa Remzî'ye verilmiştir), Süleymaniye Ktp., Osman Huldî, nr. 7; a.mlf., *İcâzetnâme* (Öğrencisi Muhammed Râsih b. Abdullah Eskişehirî'ye verilmiştir), Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 2715; Ebül'ulâ Mardin, *Huzur Dersleri* (nşr. İsmet Sungurbey), İstanbul 1966, II-III, 873-874; Ali Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, Ankara 1968-69, IV, 1436; Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, İstanbul 1996, IV, 314-315; Ali Adem Yörük, *Mekteb-i Hukuk'un Kuruluşu ve Faaliyetleri (1878-1900)* (yüksek lisans tezi, 2008), MÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, s. 89, 90, 104; *Bir İnsan Bir Devir: İbnülemin Mahmud Kemâl'in Hutû-i Meşâhîr Defteri* (haz. İsmail Kara – Şemsettin Şeker), İstanbul 2010, s. 166-167; "Tedfin", *Cumhuriyet*, 29 Ağustos 1931, s. 4.

MUSA ALAK

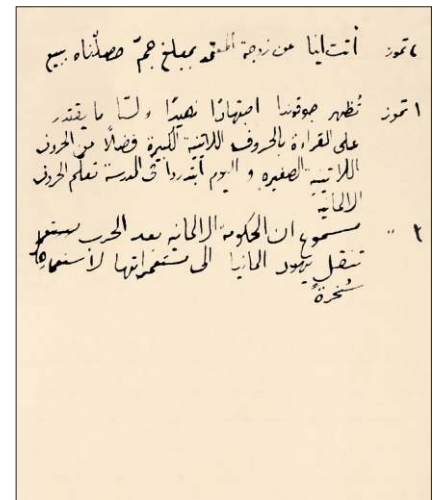
SÜSSHEIM, Karl (1878-1947)

Yahudi asıllı Alman şarkiyatçısı.

21 Ocak 1878 tarihinde Almanya'nın Nürnberg şehrinde doğdu. Babası ticaretle uğraşan Sigmund Süsseim, annesi Clara Morgenstein'dir. İlk ve orta öğreniminin ardından Münih'te askerlik görevini

yerine getirdi. Daha sonra Jena, Münih, Erlangen ve Berlin üniversitelerinde tarih yanında tabii ilimler, tıp ve felsefe tahsili gördü. Üniversitedeki öğrenimi sırasında Eduard Sachau ve Martin Hartmann gibi şarkiyatçılardan Türkçe, Arapça, Farsça öğrendi. Max Lenz'in danışmanlığında hazırladığı çalışmasıyla (aş.bk.) Berlin Üniversitesi'nde 1902'de doktorasını verdi. Aynı yıl Türkçe'sini geliştirmek amacıyla İstanbul'a giderek bazı aralıklarla 1908 yılına kadar kaldı. Burada Şemseddin Sâmî, Ahmed Midhat Efendi ve İsmail Saib (Sencer) gibi önemli kişilerle tanıştı. Debreli Hüseyin Efendi'den Arapça dersleri aldı. İttihat ve Terakkî Cemiyeti üyeleriyle ilişki kurmaya çalıştı. 1908'de Muhammed b. Muhammed İbnü'n-Nizâm el-Hüseynî el-Yezdî'nin *el-Urâza fî'l-hikâyeti's-Selcûkiyye* adlı Farsça eserini yayımlamak için Kahire'ye gitti, burada Arapça'sını geliştirdi. Kahire'de Jön Türk hareketinin kurucularından Abdullah Cevdet'le görüştü. 1909-1910'da British Museum'da araştırmalar yaptı. 1911'de birkaç ay daha İstanbul'da kaldıktan sonra Almanya'ya dönerek Münih Ludwig Maximilians Üniversitesi'nde Doğu dilleri ve İslâm tarihi dersleri vermeye başladı. Aynı üniversitede 1919'da profesörlüğe yükseldi. Öğrencileri arasında Otto Pretzl, Franz Babinger, Gershom Scholem, H. Joachim Kissling, Karl Heinrich Menges, F. Rudolf Kraus, Hans Striedl ve Bertold Spuler gibi ünlü şarkiyatçılar sayılabilir. 27 Haziran 1933 tarihinde üniversitedeki görevinden ayrılmak zorunda kaldı. Nazi

Karl Süsseim'in günlüğünün son sayfası

Almanya'sında yahudiler üzerindeki baskıların her gün artması üzerine Maarif Vekili Hasan Âli Yücel'in Başbakan Refik Saydam'a yaptığı teklif sonucu ailesiyle birlikte Türkiye'ye gelmesi kabul edildi. Onun Türkiye'ye gelmesinde Feridun Nafiz Uzluk ve Mesut Koman gibi Türk dostlarının da yardımı oldu. 19 Haziran 1941'de hanımı ve iki kızıyla birlikte Almanya'yı terkederek Romanya üzerinden İstanbul'a geldi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde derslere girmeye başladı. Aynı zamanda *İslâm Ansiklopedisi*'nin telif ve redaksiyon çalışmalarına katıldı. Süsseim yalnız tarihle değil aynı zamanda Türk halk edebiyatı, Türk dili ve Türk müziğiyle de yakından ilgilendi. "Bilgiye hizmet para ile değildir, fahrîdir" diyen Süsseim yakalandığı kanserden kurtulamayarak 13 Ocak 1947'de İstanbul Alman Hastanesi'nde öldü. Naaşı Ortaköy Müsevî Mezarlığı'na defnedildi.

Eserleri. 1. *Preussische Annexionsbestrebungen in Franken, 1791-1797: Ein Beitrag zur Biographie Hardenbergs* (Berlin 1902). Süsseim'in doktora tezi olup yeniden gözden geçirilerek *Preussens Politik in Ansbach-Bayreuth 1791-1806* adıyla tekrar yayımlanmıştır (Berlin 1902). 2. Muhammed b. Muhammed İbnü'n-Nizâm el-Hüseynî el-Yezdî, *el-Urâza fi'l-hikâyeti's-Selcûkiyye* (nşr. Karl Süsseim, Kahire 1326/1908). Oldukça ağır bir Farsça ile kaleme alınan eserin Osmanlıca giriş ve notlarla birlikte neşri olup *Das Geschenk aus der Saldschukengeschichte* adıyla Almanca yeniden neşredilmiştir (Leiden 1909). 3. *Prolegomena zu einer Ausgabe der im Britischen Museum zu London verwahrten "Chronik des Seldschuqischen Reiches": Eine literarhistorische Studie* (Leipzig 1911). Süsseim'in Münih Üniversitesi'ne doçentlik tezi olarak sunduğu çalışmada yegâne nüshası British Museum'da bulunan *Ahbârü'd-devleti's-Selcûkiyye* adlı eser tahkik edilerek müellifi, kaynakları ve Selçuklu tarihi açısından değerlendirilmiştir. 4. *Eski Viyana Tıp Talimi ve Onun Adli Sultan Mahmud Zamanında İstanbul'a Yayılması* (İstanbul 1937). 5. *Tagebücher*. Müellifin 30 Ağustos 1908 – 3 Temmuz 1940 tarihleri arasında Türkçe (1908-1924) ve Arapça (1936-1940) olarak tutulan günlüklerine ait notlardır (Staatsbibliothek zu Berlin, Hs. or. 1135). On iki defterden oluşan ve belli bir başlığı bulunmamakla birlikte kütüphane kataloglarına bu şekilde kaydedilen günlükler yazarın Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ve Nazi

Almanya'sıyla ilgili hâtıra, düşünce ve gözlemlerini içermektedir. Barbara Flemming ve Jan Schmidt tarafından özetlenerek İngilizce'ye tercüme edilmiştir (*The Diary of Karl Süsseim [1878-1947]: Orientalist Between Munich and Istanbul*, Stuttgart 2002).

Süsseim'in, bunların dışında *The Encyclopaedia of Islam* ve *İslâm Ansiklopedisi* ile çeşitli dergilerde biyografi, tarih ve kültürle ilgili maddeleri ve makaleleri yayımlanmıştır (yayımlarının bir listesi için bk. Schmidt – Flemming, s. 309-314). Araştırmacının başta Abdullah Cevdet olmak üzere dostlarıyla yazışmalarını ihtiva eden evrakı vefatından sonra hanımı Karolina (Ina) tarafından Berlin Staatsbibliothek'e satılmıştır. Süsseim'in 1933-1942 yıllarında İttihat ve Terakî Cemiyeti'nin kurucularından İbrahim Temo'ya gönderdiği yetmişin üzerindeki Türkçe mektup da bugün Arnavutluk Devlet Arşivi'nde muhafaza edilmektedir. Yüksel Özgen ve Mustafa Balcı tarafından yayıma hazırlanan bu mektuplar Türk Tarih Kurumu'nda baskı aşamasındadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Karl Süsseim, *Prolegomena zu einer Ausgabe der im Britischen Museum zu London verwahrten "Chronik des Seldschuqischen Reiches": Eine literarhistorische Studie*, Leipzig 1911; J. Schmidt, "Karl Süsseim, die militärische Postüberwachung und das Schicksal der Türken in Deutschland während des I. Weltkriegs", *XXIII. Deutscher Orientalistentag, vom 16. bis 20. September 1985 in Würzburg: Ausgewählte Vorträge* (ed. E. von Schuler), Stuttgart 1989, s. 234-244; a.m.f., "The Importance of the Süsseim Papers for Modern Turkish History", *Proceedings of the 2nd International Meeting on Modern Ottoman Studies and the Turkish Republic* (ed. E. van Donzel), Leiden 1989, s. 107-118; a.m.f. – B. Flemming, *The Diary of Karl Süsseim (1878-1947): Orientalist between Munich and Istanbul*, Stuttgart 2002, tür.yer.; B. Flemming, "Zum 100. Geburtstag 21. Juni 1878/1978: Karl Süsseim", *Isl.*, LVI/1 (1979), s. 1-8; W. Behn, *Concise Biographical Companion to Index Islamicus: An International Who's Who in Islamic Studies from its Beginnings Down to the Twentieth Century: Bio-bibliographical Supplement to Index Islamicus, 1665-1980*, Leiden 2004, III, 473; M. F. Nafiz, "Türk Tebabet Tarihi ile Uğraşan Müsteşrikler: Prof. Dr. Phil. Karl Süsseim", *Türk Tıp Tarihi Arkivi*, 1/4, İstanbul 1935, s. 160-163; M. Şükrü Hanioğlu, "Karl Süsseim-İbrahim Temo Mektuplaşması ve Jön Türk Hareketi", *Dünü ve Bugünüyle Toplum ve Ekonomi*, sy. 2, İstanbul 1991, s. 137-163; Klaus Kreiser, "Karl Süsseim (1878-1947)", *TSAB*, XXV/1 (2001), s. 61-66; Zeki Arıkan, "Münih-İstanbul Arasında Bir Doğubilimci: Karl Süsseim", *Toplumsal Tarih*, sy. 195, İstanbul 2010, s. 94-95; Yüksel Özgen – Mustafa Balcı, "Sıradışı Bir Şarkiyatçı: Prof. Dr. Karl Süsseim (1878-1947)", *TY*, XXX/275 (2010), s. 77-81.

OSMAN GAZI ÖZGÜDENLİ

SÜVEYDÎ, Abdullah b. Hüseyin

(عبدالله بن حسين السويدي)

Ebü'l-Berekât Cemâlüddin Abdullah

b. Hüseyin

b. Mer'î es-Süveydî el-Bağdâdî

(ö. 1174/1761)

Bağdatlı Sünnî âlim ve şair.

1104 (1693) yılında Bağdat'ta doğdu. Süveydî nisbesiyle bilinen ilk Iraklı âlimdir. Soyu otuzuncu kuşakta Abbâsî Halifesi Ebû Ca'fer el-Mansûr Abdullah b. Muhammed el-Abbâsî'ye ulaştığından Abbâsî nisbesiyle de anılır. Altı yaşında iken babası Şeyh Hüseyin vefat edince amcası Ahmed b. Süveyd es-Süfî'nin himayesinde yetişti, daha sonra da ona nisbetle anıldı. Amcasının ve diğer bazı hocaların yanında başladığı ilk öğrenimini Bağdat ve Musul'da dinî ve akfî ilimlere dair ders alarak tamamladı. Hocaları arasında Hüseyin b. Nüh el-Hanefî, Sultân b. Nâsır el-Hâbü'rî el-Cübûrî, Yâsin Efendi, Muhammed b. Abdurrahman er-Rahbî, Fethullah İbnü's-Sabbâğ el-Mevsilî, Nazmîzâde Hüseyin Efendi gibi âlimler yer alır. Süveydî o dönemde Bağdat valisi olan Ahmed Paşa ile yakın dostluk kurdu. 1732 yılında meydana gelen Osmanlı-İran savaşında Osmanlı ordusunu coşturan kasideler yazdı. 1157'de (1744) hac ibadetini yerine getirdi. Bu yolculuk sırasında Musul, Halep ve Şam'da ders verdi; Medine'de Ravza-i Mutahhara'da *Kütüb-i Sitt'e*'yi okuttu, derslerine yörelin âlimleri de katılıyordu. Kendisi de birçok âlimden faydalandı. Bunlardan Abdülganî en-Nablusî, Ali er-Rûmî, Muhammed b. Akile el-Mekkî, İbnü't-Tayyib eş-Şarkî, Abdülkerîm b. Ahmed eş-Şerâbâtî, Muhammed b. İbrâhim et-Trablusî, Muhammed b. Hüseyin ez-Zemmâr, İsmâil el-Aclûnî, Ali b. Mustafa ed-Debbâğ, Mustafa b. Kemâleddin el-Bekrî gibi isimler anılabılır. Bağdat'ta İmâm-ı Âzam, Mercâniyye ve Abdülkâdir-i Geylânî medreselerinde müderrislik yaptı. Bu arada Esad, Muhammed Saîd, Abdurrahman, İbrâhim ve Ahmed adlı oğullarını da yetiştirdi. İcâzet aldığı hocalardan önemli bir kısmına da kendisi icâzet verdi. 1156'da (1743) Nəcəf'te Nâdir Şah'ın huzurunda Osmanlılar'ı ve Ehl-i sünnet'i temsilen Şîî âlimleriyle yaptığı münazarada ortaya koyduğu delillerle Nâdir Şah'ı etkiledi, onun Şîa mezhebinden ayrılıp Ehl-i sünnet mezhebine girmesinde katkısı oldu. Önü birçok ülkede yayıldı. 13 Şevval 1174'te (18 Mayıs 1761) Bağdat'ta vefat etti, meşhur süfî Ma'rûf-i Kerhî'nin kabri yanında defnedildi.